

Δεύτερη έρευνα για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη

Οικογενειακή ζωή και εργασία

Σύνοψη

Εισαγωγή

Η δημογραφική αλλαγή και οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας αλλάζουν το σκηνικό στην επαγγελματική και οικογενειακή ζωή των Ευρωπαίων, με σημαντικές συνέπειες για το μέλλον. Η δημογραφική αλλαγή πυροδοτήθηκε από τη μεταλλαγή του οικογενειακού μοντέλου, τις αλλαγές στους ρόλους ανδρών και γυναικών στο σπίτι καθώς από το αυξημένο προσδόκιμο ζωής και τη γεωγραφική κινητικότητα. Οι μετασχηματισμοί στην αγορά εργασίας έχουν επιφέρει, εκτός από αύξηση της παραγωγικότητας και της ευελιξίας του εργατικού δυναμικού, αυξημένη οικονομική αστάθεια και αβεβαιότητα για τις θέσεις εργασίας. Η δεύτερη Έρευνα για την ποιότητα της ζωής στην Ευρώπη, η οποία διενεργήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound) το 2007, παρέχει μια πανοραμική εικόνα των ποικίλων κοινωνικών πραγματικοτήτων στα 27 κράτη μέλη της ΕΕ, στη Νορβηγία και στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, ήτοι την Κροατία, την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και την Τουρκία.

Η έκθεση διερευνά το θέμα της οικογενειακής ζωής και της εργασίας στην Ευρώπη, εξετάζοντας τους τρόπους επίτευξης καλύτερης ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικών απαιτήσεων και οικογενειακών υποχρεώσεων. Οι πιέσεις για αύξηση της ευελιξίας στο καθεστώς απασχόλησης (λιγότερες θέσεις αορίστου χρόνου και πλήρους απασχόλησης), των ωρών εργασίας (ακανόνιστα ωράρια, πιο εντατική εργασία) και της κινητικότητας, καθώς και η αυξανόμενη αβεβαιότητα όσον αφορά τις θέσεις εργασίας και την επαγγελματική σταδιοδρομία, θίγουν κυρίως τις γυναίκες και οδηγούν σε εντάσεις ανάμεσα στην επαγγελματική και την οικογενειακή ζωή. Η έκθεση αναλύει τις εντάσεις αυτές και εξετάζει το πλαίσιο των διαφόρων θεσμικών καθεστώτων, των δομών της αγοράς εργασίας και των πολιτισμικών παραγόντων, δηλαδή όλα αυτά τα στοιχεία που είναι σημαντικά για τον συνδυασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής στη σημερινή κοινωνία.

Πλαίσιο πολιτικής

Οι πολιτικές της ΕΕ που αποσκοπούν στον συνδυασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής έχουν σταδιακά μετατοπίσει το ενδιαφέρον τους από την ίση μεταχείριση

γυναικών και ανδρών στην εργασία προς την ανάγκη αύξησης της απασχόλησης για τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης, τους τρόπους επίτευξης καλύτερης ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής και, πιο πρόσφατα, προς τα μέσα ενθάρρυνσης της αύξησης των γεννήσεων. Την τελευταία δεκαετία ειδικότερα, οι εν λόγω πολιτικές επανασχεδιάστηκαν για να υπογραμμίσουν το γεγονός ότι η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής, ο καταμερισμός της αμειβόμενης και άμισθης εργασίας βάσει φύλου και η αύξηση των γεννήσεων αποτελούν εξίσου σημαντικούς τομείς πολιτικής. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «οι πολιτικές συνδυασμού της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής είναι βασικά μέσα αντιμετώπισης των μακροπρόθεσμων οικονομικών και δημογραφικών προκλήσεων και πρέπει, ως εκ τούτου, να ενισχυθούν ώστε με τη σειρά τους να ενισχύσουν την ανάπτυξη».

Βασικά πορίσματα

Οικογενειακή ζωή

Τα πορίσματα υποδηλώνουν ότι τα οικογενειακά μοντέλα της Ευρώπης εμφανίζουν αξιοσημείωτη πολυμορφία σε επίπεδο χωρών και ομάδων χωρών. Η οργάνωση των ευρωπαϊκών νοικοκυριών διαφέρει κυρίως στα αρχικά στάδια (ξεκίνημα μιας σχέσης και τεκνοποίηση) και στα τελευταία στάδια (η «άδεια φωλιά» και η διάλυση) της οικογενειακής ζωής, με την παράμετρο του φύλου να είναι καθοριστική. Η συμβίωση ως ζευγάρι με παιδιά είναι ο επικρατέστερος τρόπος οργάνωσης της ζωής μεταξύ των ατόμων ηλικίας 35–49 ετών και παρουσιάζει διακρατικά τη μικρότερη διακύμανση.

Ο φόρτος εργασίας στο νοικοκυριό επιμερίζεται κυρίως σε ευθύνες φροντίδας. Ο οικιακός χρόνος που αφιερώνεται στα παιδιά είναι πολύ μεγαλύτερος από τον χρόνο που αφιερώνεται στη φροντίδα των ηλικιωμένων και των συγγενών με αναπηρία. Υπάρχουν σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των ηλικιακών ομάδων και μεταξύ των φύλων όσον αφορά τον χρόνο που αφιερώνεται στην άμισθη εργασία και στην καθημερινή ενασχόληση με τη φροντίδα και τις οικιακές εργασίες. Τα άτομα ηλικίας 35–49 ετών, κυρίως οι γυναίκες, επωμίζονται τον μεγαλύτερο άμισθο φόρτο εργασίας, ακολουθούμενα από τα

άτομα ηλικίας 25–34 ετών. Αντίθετα με την περίπτωση των ανδρών, ο χρόνος που αφιερώνουν οι γυναίκες στην άμισθη εργασία και στην καθημερινή ενασχόληση με το νοικοκυριό δεν διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών. Η απόσταση που χωρίζει τα δύο φύλα σχετίζεται με τις αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων, με την υποκειμενική αξιολόγηση της ανισότητας των φύλων στο σπίτι να είναι συνεπής με την πραγματική εικόνα: οι άνδρες επιβεβαιώνουν ότι κάνουν λιγότερα από το δίκαιο μερίδιό τους επί των οικιακών εργασιών και οι γυναίκες δηλώνουν ότι κάνουν περισσότερα από το δίκαιο μερίδιο που τους αντιστοιχεί.

Ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής

Σε γενικές γραμμές, οι Ευρωπαίοι είναι δυσαρεστημένοι περισσότερο με τον χρόνο που περνούν με την οικογένειά τους και λιγότερο με τον χρόνο που περνούν στην εργασία τους, καθώς προσαρμόζουν περισσότερο την οικογενειακή ζωή στις επαγγελματικές τους υποχρεώσεις παρά το επαγγελματικό τους πρόγραμμα στην οικογενειακή ζωή. Οι λόγοι για τους οποίους η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής κρίνεται μη ικανοποιητική διαφέρουν ουσιαστικά από χώρα σε χώρα. Στις σκανδιναβικές χώρες, όπως και στις χώρες της Μπενελούξ και στη Γαλλία, η αδυναμία εξεύρεσης ικανοποιητικής ισορροπίας ανάμεσα στην προσωπική ζωή και την εργασία αποδίδεται στην έλλειψη χρόνου. Στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης και στις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής επηρεάζεται αρνητικά κυρίως εξαιτίας της κόπωσης λόγω των κακών συνθηκών εργασίας που συνεπάγονται τα διευρυμένα ωράρια. Η εξισορρόπηση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής φαίνεται να είναι ευκολότερη στις γερμανόφωνες και στις αγγλοσαξωνικές χώρες. Αυτό μπορεί να εξηγείται από τη μικρότερη αναλογία ζευγαριών με διπλό εισόδημα και εργαζόμενων ανύπαντρων μητέρων στις συγκεκριμένες χώρες.

Η ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής εξαρτάται επίσης από τον αριθμό των παιδιών και την ηλικία τους. Η χρονική πίεση αυξάνεται όσο αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών και είναι εντονότερη για τους γονείς με μικρά παιδιά. Παρότι η φροντίδα των ηλικιωμένων συγγενών είναι λιγότερο διαδεδομένη από τη φροντίδα των παιδιών, η εργασία αυτή αποδεικνύεται εξίσου απαιτητική με τη φροντίδα των παιδιών για όσους πρέπει να τη φέρνουν εις πέρας σε καθημερινή βάση.

Ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και βαθμός ικανοποίησης από τη ζωή

Παρά τους λιγότερο δεσμευτικούς και περισσότερο περίπλοκους οικογενειακούς και κοινωνικούς συσχετισμούς (οι οποίοι εγείρουν ανησυχίες περί αποδυνάμωσης των οικογενειακών επαφών), η οικογένεια παραμένει η κύρια σφαίρα κοινωνικότητας και υποστήριξης στην Ευρώπη. Τα ζευγάρια με παιδιά τα οποία μπορούν να βασίζονται στην υποστήριξη της οικογένειας τους είναι πιο ευτυχισμένα από τα ζευγάρια χωρίς παιδιά, χωρίς σύντροφο ή εκείνα που δεν μπορούν να υπολογίζουν σε υποστήριξη από την οικογένεια ή τους φίλους σε επίπεδο οικονομικό, ηθικό ή υγείας. Οι μόνοι γονείς δηλώνουν τα χαμηλότερα επίπεδα ικανοποίησης από τη ζωή από όλους.

Οι Ευρωπαίοι που εργάζονται είναι περισσότερο ικανοποιημένοι από τη ζωή τους σε σχέση με τους οικονομικά ανενεργούς πολίτες και τους ανέργους. Εντούτοις, το αίσθημα του υπερβολικού φόρτου εργασίας είτε λόγω επαγγελματικών είτε λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων περιορίζει ουσιαστικά τον βαθμό ικανοποίησης από τη ζωή. Οι γυναίκες που εργάζονται εκτός σπιτιού και βιώνουν το πρόβλημα της σύγκρουσης εργασίας-οικογένειας τείνουν να είναι λιγότερο ικανοποιημένες από τη ζωή τους σε σχέση με τις γυναίκες που εργάζονται αποκλειστικά στο σπίτι. Η ανεργία, ωστόσο, είναι η παράμετρος με τον πιο αρνητικό αντίκτυπο στον βαθμό ικανοποίησης από τη ζωή: ακόμη και όσοι αναφέρουν έντονη σύγκρουση μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής είναι περισσότερο ικανοποιημένοι από τη ζωή τους, και μάλιστα κατά πολύ, σε σχέση με τους ανέργους.

Δείκτες πολιτικής

- Δεδομένου ότι τόσο η άνοδος του ποσοστού απασχόλησης όσο και η αύξηση του πληθυσμού διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διασφάλιση βιώσιμης ανάπτυξης, οι πολιτικές που διευκολύνουν τη μετάβαση στην ενηλικίωση (ιδίως την είσοδο στην αγορά εργασίας) πρέπει να εξεταστούν υπό το πρίσμα του πώς υποστηρίζουν τη συντροφικότητα και την τεκνοποίηση.
- Οι πολιτικές που στοχεύουν στη δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών συγκερασμού της οικογενειακής ζωής με την εργασία πρέπει όχι μόνο να οδηγούν σε καλύτερη προσαρμογή της εργασίας στις οικογενειακές απαιτήσεις αλλά και να επιδρούν θετικά στην ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής και στον βαθμό ικανοποίησης των ατόμων των σύγχρονων κοινωνιών από τη ζωή τους.
- Βελτιώσεις στις υπηρεσίες φροντίδας των ηλικιωμένων ατόμων μπορούν να υποστηρίξουν τα οικογενειακά δίκτυα στη διεκπεραίωση των υποχρεώσεων φροντίδας που έχουν αναλάβει.
- Η αναδιάρθρωση των υπηρεσιών φροντίδας σε επίπεδο φύλων, μέσω επίσημης ή ανεπίσημης ρύθμισης, και η ποικιλομορφία των υπηρεσιών φροντίδας συνιστούν βασικό ζήτημα των πολιτικών συγκερασμού. Χρειάζονται ιδιαίτερα μέτρα προώθησης της ανακατανομής των καθηκόντων φροντίδας μεταξύ γυναικών και ανδρών στο πλαίσιο της οικογένειας.
- Πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στην όλο και μεγαλύτερη ανισορροπία ανάμεσα στην προσφορά και ζήτηση υπηρεσιών φροντίδας ηλικιωμένων και συγγενών με αναπηρία, ιδίως στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης.

Περισσότερες πληροφορίες

Η έκθεση *Family life and work* (Οικογενειακή ζωή και εργασία), η οποία βασίζεται στην έρευνα για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη, διατίθεται επιγραμματικά στον δικτυακό τόπο: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1002.htm>

Η έκθεση επισκόπησης για την έρευνα για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη και περαιτέρω δευτερογενείς αναλύσεις των δεδομένων της έρευνας διατίθενται στον δικτυακό τόπο του Eurofound: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eqls/>

Teresa Renehan, αρμόδια πληροφόρησης
ter@eurofound.europa.eu